

Spis treści

Do Czytelnika (<i>Marian Kallas</i>)	15
Wprowadzenie. Źródła europejskiej kultury prawnej	17
Prawo rzymskie	17
Prawo zwyczajowe	22
Prawo kanoniczne	26

Dział I

Historia źródeł prawa średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych 33

Rozdział 1. Europa barbarzyńców	35
1.1. Zmierzch i upadek cesarstwa rzymskiego	35
1.1.1. Rys historyczny	35
1.1.2. Zarys ustroju	37
1.1.2.1. Struktura państwa	37
1.1.2.2. Społeczeństwo	38
1.1.2.3. Chrześcijaństwo	40
1.1.3. Źródła prawa	42
1.2. Państwa barbarzyńskie	44
1.2.1. Wizygoci	44
1.2.1.1. Rys historyczny	44
1.2.1.2. Zarys ustroju	48
1.2.1.3. Źródła prawa	49
1.2.2. Ostrogoci	50
1.2.2.1. Rys historyczny	50
1.2.2.2. Zarys ustroju	51
1.2.2.3. Źródła prawa	52
1.2.3. Burgundowie	52
1.2.3.1. Rys historyczny	52

1.2.3.2. Zarys ustroju	53
1.2.3.3. Źródła prawa	53
1.2.4. Longobardowie	54
1.2.4.1. Rys historyczny	54
1.2.4.2. Zarys ustroju	55
1.2.4.3. Źródła prawa	56
Rozdział 2. Bizancjum	58
2.1. Rys historyczny	58
2.2. Zarys ustroju	61
2.2.1. Władza cesarska	61
2.2.2. Kościół	61
2.3. Źródła prawa	62
2.3.1. <i>Corpus Iuris Civilis</i>	62
2.3.2. Ustawodawstwo cesarskie	63
Rozdział 3. Monarchia karolińska. Francja	65
3.1. Rys historyczny	65
3.2. Zarys ustroju	69
3.2.1. Władza królewska	69
3.2.2. Feudalizm. System lenny	71
3.3. Źródła prawa	72
3.3.1. <i>Lex Salica Francorum</i>	72
3.3.2. Uchwały synodalne. Prawo azylu	74
3.3.3. Kapitularze	76
3.3.4. Pokoje i rozejmy boże	76
3.3.5. Zbiory prawa zwyczajowego	77
Rozdział 4. Rzesza Niemiecka	79
4.1. Rys historyczny	79
4.2. Zarys ustroju	81
4.2.1. Organy centralne Rzeszy	81
4.2.2. Książęta terytorialni	83
4.3. Źródła prawa	84
4.3.1. <i>Zwierciadło saskie</i>	84
4.3.2. Pokoje ziemskie. Landfrydy	87
Rozdział 5. Państwa słowiańskie	89
5.1. Polska	89
5.1.1. Rys historyczny	89
5.1.2. Zarys ustroju	91
5.1.2.1. Społeczeństwo	91
5.1.2.2. Początki demokracji szlacheckiej	92
5.1.3. Źródła prawa	93
5.1.3.1. <i>Księga elbląska</i>	93
5.1.3.2. Statuty Kazimierza Wielkiego	95
5.1.3.3. Statut Jana Łaskiego. Próby unifikacji prawa	96
5.1.3.4. Źródła prawa niemieckiego w Polsce	97
5.2. Królestwo Czech	97
5.2.1. Rys historyczny	97
5.2.2. Zarys ustroju	98
5.2.2.1. Społeczeństwo	98
5.2.2.2. Forma państwa	99
5.2.3. Źródła prawa	99

5.2.3.1. <i>Maiestas Carolina</i>	99
5.2.3.2. Prawo za panowania Jagiellonów i Habsburgów	100
5.3. Królestwo Węgier	100
5.3.1. Rys historyczny	100
5.3.2. Zarys ustroju	102
5.3.2.1. Władza królewska	102
5.3.2.2. Pozycja szlachty	102
5.3.3. Źródła prawa	103
5.3.3.1. Kodeks Werbőczego	103
5.3.3.2. Prawo za panowania Habsburgów	103
5.4. Ruś Kijowska. Rosja	103
5.4.1. Rys historyczny	103
5.4.2. Zarys ustroju	105
5.4.2.1. Organy centralne	105
5.4.2.2. Stosunki społeczne	106
5.4.3. Źródła prawa	107
5.4.3.1. Prawo ruskie a bizantyjska kultura prawna	107
5.4.3.2. <i>Ruska Prawda</i>	108
5.4.3.3. Sudiebniki	110
Rozdział 6. Renesans prawa rzymskiego w Europie Zachodniej	112
6.1. Odkrycie kodyfikacji justyniańskiej	112
6.1.1. Szkoła bolońska	112
6.1.1.1. Glosatorzy	113
6.1.1.2. Komentatorzy	114
6.1.2. Humanizm prawniczy	116
6.2. Ekspansja prawa rzymskiego w Europie	116
6.2.1. Przyczyny recepcji prawa rzymskiego	116
6.2.2. Drogi przenikania prawa rzymskiego w Niemczech	117
6.2.3. Zasięg terytorialny recepcji prawa rzymskiego	119
Dział II	
Historia źródeł prawa czasów nowożytnych (do XVIII w.)	121
Rozdział 7. Reformy prawa od odrodzenia do oświecenia	123
7.1. Kodyfikacje prawa doby absolutyzmu	123
7.1.1. Rzesza Niemiecka	123
7.1.1.1. Stosunki polityczne	123
7.1.1.2. <i>Constitutio Criminalis Carolina</i> (1532)	125
7.1.1.3. <i>Constitutio Criminalis Theresiana</i> (1768)	131
7.1.2. Francja	133
7.1.2.1. Stosunki polityczne. Absolutyzm	133
7.1.2.2. Ustawodawstwo królewskie. Ordonanse Ludwika XIV	137
7.1.2.3. Sądownictwo królewskie	141
7.2. Reformy prawa w okresie oświecenia	142
7.2.1. Przemiany ustrojowe w XVIII w.	142
7.2.1.1. Założenia ideowe oświecenia	142
7.2.1.2. Absolutyzm oświecony	145
7.2.1.3. Rewolucja francuska	146
7.2.2. Doktryna prawa natury	148
7.2.3. Szkoła humanitarna	150
7.2.4. Kodyfikacje karne	152
7.2.4.1. Ustawa karna dla Toskanii. <i>Leopoldina</i> (1786)	152

7.2.4.2. <i>Constitutio Criminalis Josephina</i> (1787)	153
7.2.4.3. Karnoprocesowa ordynacja kryminalna (1788)	154
7.2.4.4. Ustawa karna zachodniogalicyska (1796). <i>Franciscana</i> (1803)	155
7.2.5. Kodyfikacje cywilne	156
7.2.5.1. Bawarski kodeks cywilny (1756)	156
7.2.5.2. <i>Patent o małżeństwie</i> Józefa II (1783). Kodeks cywilny (1786)	156
7.2.5.3. Kodeks cywilny zachodniogalicyski (1797)	157
7.2.6. <i>Landrecht pruski</i> (1794)	158
7.2.7. Francuskie ustawodawstwo czasów rewolucji	159
7.2.7.1. Prawo cywilne	159
7.2.7.2. Prawo karne	159

Dział III

Historia źródeł prawa w systemie anglosaskim	163
---	-----

Rozdział 8. Anglia	165
-------------------------------------	-----

8.1. Stosunki polityczne i ustrój	165
8.1.1. Państwo anglosaskie. Monarchia stanowa	165
8.1.2. Absolutyzm	168
8.1.3. Okres rewolucji	169
8.1.4. Restauracja Stuartów. Chwalebna rewolucja (1688)	170
8.1.5. Monarchia ograniczona	172
8.2. Organizacja sądownictwa	173
8.2.1. Sądy westminsterskie	173
8.2.2. Sąd Kanclerski	175
8.2.3. Sądy przysięgłych	175
8.2.4. Cechy procesu angielskiego	176
8.2.5. Sąd Izby Gwiazdziej	179
8.2.6. Reformy sądownictwa w XIX w.	179
8.3. Źródła prawa	180
8.3.1. <i>Common law</i>	180
8.3.2. <i>Equity</i>	181
8.3.3. <i>Statute law</i>	182
8.3.4. Zbiory orzeczeń	183
8.3.5. Nauka prawa	183

Rozdział 9. Stany Zjednoczone Ameryki	185
--	-----

9.1. Stosunki polityczne i ustrój	185
9.1.1. Deklaracja Niepodległości (1776)	185
9.1.2. Konstytucja federalna (1787)	187
9.2. Organizacja sądownictwa	188
9.3. Źródła prawa amerykańskiego	190

Dział IV

Historia źródeł prawa XIX w.	193
---	-----

Rozdział 10. Ustawodawstwo napoleońskie (1804–1810)	195
--	-----

10.1. Znaczenie napoleońskich kodyfikacji prawa	195
10.2. Kodeks cywilny (1804)	197
10.3. Kodeks procedury cywilnej (1806)	199
10.4. Kodeks handlowy (1807)	200
10.5. Kodeks procedury karnej (1808)	200
10.6. Kodeks karny (1810)	201

Rozdział 11. Europejska myśl cywilistyczna XIX w.	203
11.1. Szkoła historyczna. Pandektystyka	203
11.2. Pozytywizm prawniczy	205
11.3. Naturalizm prawniczy. Socjalizacja prawa	206
11.3.1. Jurysprudencja interesów	207
11.3.2. Szkoła wolnego prawa	208
Rozdział 12. Doktryny prawa karnego w Europie w XIX w.	209
12.1. Szkoła klasyczna	209
12.2. Szkoła antropologiczna	211
12.3. Szkoła socjologiczna	213
Rozdział 13. Europejskie kodyfikacje prawa (do 1918)	215
13.1. Przemiany ustrojowe w Europie w XIX w.	215
13.1.1. Model monarchii konstytucyjnej (do 1848)	215
13.1.2. Koncepcje ustrojowe Wiosny Ludów (1848/1849)	217
13.1.3. Ustroje monarchiczne w dobie porewolucyjnej	220
13.2. Kodeksy prawa cywilnego	223
13.2.1. ABGB. Austriacki kodeks cywilny (1811)	223
13.2.2. Zwód praw Cesarstwa Rosyjskiego. <i>Swod zakonow</i> (1832)	224
13.2.3. BGB. Niemiecki kodeks cywilny (1896)	225
13.2.4. ZGB. Szwajcarski kodeks cywilny (1907)	226
13.3. Ustawodawstwo cywilne w Królestwie Polskim (po 1815)	227
13.3.1. Kodeks cywilny Napoleona. Zmiany prawa hipotecznego (1818)	227
13.3.2. Kodeks cywilny Królestwa Polskiego (1825)	228
13.3.3. Ustawa o małżeństwie (1836)	229
13.4. Kodeksy karne	230
13.4.1. Austriacki kodeks karny (1852)	230
13.4.2. Niemiecki kodeks karny (1871)	230
13.4.3. Rosyjskie prawo karne. Kodeks Tagancewa (1903)	231
13.5. Kodyfikacje prawa procesowego	232
13.5.1. Kodeksy procedury karnej	232
13.5.2. Kodeksy procedury cywilnej	235
Dział V	
Historia źródeł prawa XX w.	237
Rozdział 14. Prawo w państwach europejskich (1918–1939)	239
14.1. Stosunki polityczne w Europie po I wojnie światowej	239
14.1.1. Upadek monarchicznego systemu władzy	239
14.1.2. Rządy parlamentarne	242
14.2. Kryzys liberalnej demokracji	244
14.2.1. Ustroje totalitarne	244
14.2.2. Systemy autorytarne	247
14.3. Prawo sądowe w Rosji bolszewickiej (po 1917)	248
14.3.1. Ustawodawstwo cywilne	248
14.3.2. Ustawodawstwo karne	250
14.4. Prawo sądowe III Rzeszy Niemieckiej (1933–1945)	251
14.4.1. Prawo cywilne. Ustawy norymberskie (1935)	251
14.4.2. Zmiany w prawie karnym	253
14.5. Unifikacja prawa w Polsce po I wojnie światowej	255
14.5.1. Powołanie Komisji Kodyfikacyjnej (1919)	255
14.5.2. Dorobek Komisji Kodyfikacyjnej	256

Rozdział 15. Prawo w Europie (po 1945)	260
15.1. Podzielona Europa	260
15.1.1. Państwa komunistyczne	260
15.1.2. Liberalne demokracje Europy Zachodniej	263
15.2. Kierunki ewolucji prawa w krajach Europy Zachodniej	265
15.2.1. Republika Federalna Niemiec	265
15.2.1.1. BGB. Zmiany w prawie cywilnym	265
15.2.1.2. Zmiany w dziedzinie prawa karnego	268
15.2.2. Francja	270
15.2.2.1. Kierunki zmian kodeksu cywilnego (Napoleona)	270
15.2.2.2. Zmiany w dziedzinie prawa karnego	271
15.3. Prawo krajów komunistycznych	272
15.3.1. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich	272
15.3.1.1. Prawo cywilne	272
15.3.1.2. Prawo karne	274
15.3.2. Polska Ludowa	274
15.3.2.1. Unifikacja prawa cywilnego w Polsce (1945–1946)	274
15.3.2.2. Kodyfikacje prawa cywilnego (1964)	278
15.3.2.3. Powojenne prawo karne. Kodeksy (1969)	279

Dział VI

Historia instytucji prawa cywilnego	283
--	-----

Rozdział 16. Prawo osobowe	285
16.1. Zdolność prawna	285
16.1.1. Nabycie zdolności prawnej	285
16.1.2. Ograniczenia zdolności prawnej	286
16.1.3. Utrata zdolności prawnej	289
16.2. Zdolność do czynności prawnych	290
16.3. Ograniczenia praw cywilnych (do XX w.)	291
16.3.1. Pozycja prawna kobiet	291
16.3.2. Dzieci nieślubne	295
16.3.3. Status prawny Żydów	298
16.4. Osoby prawne	302
16.4.1. Rodzaje osób prawnych	302
16.4.2. Powstawanie osób prawnych	303

Rozdział 17. Prawo małżeńskie osobowe	304
17.1. Prawo małżeńskie średniowiecza	304
17.1.1. Świecki charakter małżeństwa	304
17.1.1.1. Formy zawarcia małżeństwa	304
17.1.1.2. Rozwiązanie małżeństwa	306
17.1.2. Wyznaniowe prawo małżeńskie. Sobór Laterański IV (1215)	307
17.1.2.1. Kanoniczna koncepcja małżeństwa	307
17.1.2.2. Przeszkody małżeńskie	308
17.2. Prawo małżeńskie epoki nowożytnej (XVI–XVIII w.)	310
17.2.1. Reformacja a nowa koncepcja małżeństwa	310
17.2.2. Konstytucja soborowa <i>Tametsi</i> (1563)	311
17.2.3. Laicyzacja prawa małżeńskiego	312
17.2.3.1. Kraje protestanckie	312
17.2.3.2. Państwa katolickie	313
17.3. Systemy prawa małżeńskiego w XIX i XX w.	313
17.3.1. System wyznaniowy	313

17.3.2. System mieszany	314
17.3.3. System laicki	316
Rozdział 18. Prawo małżeńskie majątkowe	317
18.1. Prawo małżeńskie majątkowe (do XVIII w.)	317
18.1.1. Umowy przedślubne (interczyzy)	317
18.1.2. Majątek małżeński	318
18.1.3. Ustroje majątkowe	319
18.2. Prawo małżeńskie majątkowe (XIX i XX w.)	320
18.2.1. Zasada swobody umów małżeńskich	320
18.2.2. Ustawowe ustroje majątkowe	320
18.2.3. Zasada równości praw małżonków	322
Rozdział 19. Prawo rzeczowe	323
19.1. Prawo rzeczowe. Zagadnienia ogólne	323
19.2. Własność	325
19.2.1. Pojęcie własności	325
19.2.2. Własność w epoce feudalnej	326
19.2.3. Własność w państwie liberalnym	327
19.2.4. Doktryny prawa własności (XIX i XX w.)	328
19.2.5. Ograniczenia prawa własności	330
19.2.6. Nabycie własności	332
19.2.6.1. Pierwotne nabycie własności	332
19.2.6.2. Pochodne nabycie własności	333
19.3. Posiadanie	333
19.3.1. Ochrona posiadania	333
19.3.2. Istota procesu posesoryjnego	334
19.4. Ograniczone prawa rzeczowe	335
19.4.1. Zastaw	335
19.4.2. Hipoteka	335
19.4.3. Prawo hipoteczne (XIX i XX w.)	338
19.5. Księgi wieczyste (hipoteczne)	341
19.6. Zasady obrotu nieruchomościami	341
Rozdział 20. Prawo zobowiązań	345
20.1. Zagadnienia ogólne	345
20.2. Umowy w prawie rzymskim	346
20.3. Prawo zobowiązań w Europie (do XVIII w.)	348
20.3.1. Prawo zobowiązań w prawie germańskim	348
20.3.2. Kanoniczna teoria umów	349
20.3.3. Źródła powstania zobowiązań	350
20.3.4. Wykonanie zobowiązań	352
20.4. Prawo zobowiązań (XIX i XX w.)	354
20.4.1. Ewolucja prawa obligacyjnego	354
20.4.2. Podstawy odpowiedzialności cywilnoprawnej	358
Rozdział 21. Prawo spadkowe	362
21.1. Prawo spadkowe (do XVIII w.)	362
21.1.1. Spadkobranie w prawie rzymskim a w prawach szczeptowych	362
21.1.2. Dziedziczenie beztestamentowe	363
21.1.2.1. Dziedziczenie ruchomości i nieruchomości	363
21.1.2.2. Porządek dziedziczenia	365
21.1.3. Dziedziczenie testamentowe	367
21.1.3.1. Swoboda testowania	367
21.1.3.2. Testament i jego wykonanie	367

21.2. Prawo spadkowe w kodeksach XIX w.	369
21.2.1. Porządek dziedziczenia	369
21.2.2. Ograniczenia zdolności dziedziczenia	370
21.2.3. Dziedziczenie testamentowe	371
21.2.3.1. Ograniczenia swobody testowania	371
21.2.3.2. Ochrona praw spadkowych dziedziców koniecznych	371
21.3. Kierunek zmian prawa spadkowego w XX w.	373

Dział VII

Historia instytucji prawa karnego	375
--	------------

Rozdział 22. Prawo karne średniowiecza	377
---	------------

22.1. Przestępstwo i kara	377
22.1.1. Przestępstwa i kary prywatne	377
22.1.2. Przestępstwa i kary publiczne	379
22.2. Podstawy odpowiedzialności karnej	381
22.2.1. Odpowiedzialność przedmiotowa (obiektywna)	381
22.2.2. Odpowiedzialność podmiotowa (subiektywna)	382
22.3. Przyczyny bezkarności	383
22.3.1. Obrona konieczna. Stan wyższej konieczności	383
22.3.2. Nieletność. Niepoczytalność	384
22.4. Formy popełnienia przestępstwa	385
22.4.1. Usiłowanie	385
22.4.2. Podżeganie i pomocnictwo	386

Rozdział 23. Prawo karne czasów nowożytnych i najnowszych	387
--	------------

23.1. Przestępstwo	387
23.1.1. Pojęcie i podział przestępstw	387
23.1.2. Katalog przestępstw	389
23.1.2.1. Przestępstwa przeciwko władzy i religii	389
23.1.2.2. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	390
23.1.2.3. Przestępstwa przeciwko mieniu	391
23.1.2.4. Przestępstwa przeciwko dobrym obyczajom	392
23.2. Podstawy odpowiedzialności karnej	395
23.2.1. Wina	395
23.2.1.1. Wina umyślna	395
23.2.1.2. Wina nieumyślna	397
23.3. Przyczyny bezkarności	399
23.3.1. Obrona konieczna	399
23.3.2. Stan wyższej konieczności	400
23.3.3. Niepoczytalność. Nieletność	400
23.3.4. Błąd	402
23.4. Formy popełnienia przestępstwa	402
23.4.1. Usiłowanie	402
23.4.2. Podżeganie i pomocnictwo	403
23.5. Kara	404
23.5.1. Funkcja i wymiar kary	404
23.5.2. Katalog kar	406
23.5.2.1. Kara śmierci	406
23.5.2.2. Kara pozbawienia wolności	409
23.5.2.3. Kary cielesne	411
23.5.2.4. Kary majątkowe	411
23.5.2.5. Środki zabezpieczające	412

Dział VIII

Historia instytucji procesu karnego 415

Rozdział 24. Średniowieczny proces skargowy 417

- 24.1. Wszczęcie i przebieg procesu 417
- 24.2. Zasady i środki dowodowe 420
 - 24.2.1. Legalna teoria dowodowa 420
 - 24.2.2. Przysięga 421
 - 24.2.3. Ordalia 422
- 24.3. Środki odwoławcze 423

Rozdział 25. Proces inkwizycyjny 425

- 25.1. Geneza 425
- 25.2. Wszczęcie i przebieg procesu 427
- 25.3. Zasady i środki dowodowe 430
 - 25.3.1. Legalna teoria dowodowa 430
 - 25.3.2. Przyznanie się do winy 431
 - 25.3.3. Tortury 432
 - 25.3.4. Świadkowie 434
 - 25.3.5. Kara za nieposłuszeństwo 435
- 25.4. Pozycja oskarżonego 435
- 25.5. Proces o czary 436

Rozdział 26. Nowoczesny proces mieszany 439

- 26.1. Geneza 439
- 26.2. Przebieg procesu 440
 - 26.2.1. Postępowanie przygotowawcze 440
 - 26.2.2. Rozprawa. Zasady procesowe 441
 - 26.2.2.1. Zasada jawności i ustności 441
 - 26.2.2.2. Zasada kontrydiktoryjności 441
 - 26.2.2.3. Zasada prawdy materialnej 441
 - 26.2.2.4. Zasada bezpośredniości 442
 - 26.2.2.5. Swobodna ocena dowodów 442
- 26.3. Gwarancje procesowe 443
- 26.4. Środki odwoławcze 443

Dział IX

Historia instytucji procesu cywilnego 447

Rozdział 27. Proces rzymsko-kanoniczny i nowożytny 449

- 27.1. Geneza 449
- 27.2. Cechy procesu rzymsko-kanonicznego 450
 - 27.2.1. Zasada skargowości 450
 - 27.2.2. Zasada pisemności 451
 - 27.2.3. Zasada dyspozycyjności 452
 - 27.2.4. Legalna teoria dowodowa 452
- 27.3. Apelacja 452
- 27.4. Nowożytne procedury cywilne 452
 - 27.4.1. Powszechny niemiecki proces cywilny 452
 - 27.4.2. Procedura austriacka 453
 - 27.4.3. Procedura pruska 454

Rozdział 28. Nowoczesna procedura cywilna (XIX i XX w.)	455
28.1. Wszczęcie procesu. Pozew	455
28.2. Rozprawa. Zasady procesowe	455
28.2.1. Zasada jawności i ustności	455
28.2.2. Zasada kontryktoryjności	456
28.2.3. Zasada dyspozycyjności	456
28.2.4. Zasada instrukcyjności	456
28.2.5. Zasada prawdy formalnej	457
28.2.6. Zasada koncentracji materiału procesowego	457
28.3. Zasady orzekania	459
28.3.1. Zasada bezpośredniości	459
28.3.2. Swobodna ocena dowodów	459
28.4. Środki odwoławcze	460
Wskazówki bibliograficzne (wybór prac ogólnych, podręczników i skryptów)	461
Indeks nazwisk	463
Spis map	470
Spis ilustracji	471